

Historisch overzicht van de dialoog tussen de RKK en de OKK

Inleiding op 9 november 2012 Studiebijeenkomst van Kath. Ver. voor Oecumene in Het Catharijneconvent, Utrecht. te Utrecht.

Mij is gevraagd een kort overzicht te geven van wat voorafging aan het rapport “ Kerk en kerkelijke gemeenschap”

Zijn vorig jaar verschenen boek over de Katholieke Kerk, haar wezen, werkelijkheid en zending begint Walter Kardinaal Kasper met een gedeelte over “Mijn Weg in en met de Kerk”. Daarin beschrijft hij ook zijn jeugd- en studietijd die voor het merendeel na 1945 viel en wie hem toen inspireerden. Naast de jeugd- en liturgische beweging vallen er dan namen als Romano Guardini, Karl Adam, en later theologen als de liturgist Jungmann en de dogmaticus Söhngen, en vertegenwoordigers van de franse nouvelle theologie Congar en de Lubac. Het waren die figuren die ook mij als student en mijn medestudiegenoot Glazemaker in dezelfde tijd boeiden.¹ Zij waren voor ons tekenen van een mogelijke verandering in de rooms katholieke kerk. Die hadden we tot dan als een nogal in zichzelf besloten en zelfbewust onveranderlijk bolwerk leren kennen. Maar zo ontdekten we: er waren er die op ‘hervorming’ van die vorm van kerk zijn aangedrongen en wel op grond van historische herbronning en terugkeer tot de kerkvaders.²

Deze theologen nu braken door op en na het tweede Vaticaans Concilie waarvan we dit jaar het halve eeuwfeest gedenken en dat bracht ook in de verhouding tussen Rooms en Oud Katholieken een verandering met zich mee. Stond men tot dan met de rug naar elkaar toe, nu keerde men zich - en dat begon bij de Roomse broeders - weer tot elkaar. Men zag elkaar weer staan en men zag onder ogen hoeveel men gemeenschappelijk aan geloof en geloofservaring deelde. Dat bleek vooral na sluiting van het Concilie waarop ook Oud Katholieke vertegenwoordigers aanwezig waren.³

In ons land begon een eerste informele groep in 1964 met verkennende gesprekken. Die stonden in het teken van uitzuivering van de historische herinnering. Doel was een officiële dialoog met het oog op herstel van eenheid. Men stootte toen op een obstakel: de historische eis van Rome dat de Oud Bisschoppelijke Clerie om tot zo'n gesprek te komen eerst de veroordelingen van het jansenisme moest accepteren.⁴ Op 7 november 1966 werd deze belemmering door een schrijven van kardinaal Bea opgeheven. Dat maakten tijdens een liturgische plechtigheid beide

Aartsbisschoppen bekend. Daarmee werd de weg van het gesprek tot herstel van kerkelijke gemeenschap geopend.⁵ Nu gingen niet alleen in Nederland, maar ook in Duitsland en Zwitserland officieel dialooggroepen van start.

Al spoedig kwam men tot de slotsom dat men in de Conciliedocumenten, waarin men zo open was naar de Ooster Orthodoxen, de Oud Katholieken min of meer over het hoofd had gezien. De rooms katholieke deelnemers uit de drie landen meenden dat dit gecorrigeerd moest worden. In 1968 kwamen zij in Zürich bij elkaar en stelden daar aan de hand van de Conciliedocumenten de zogenaamde Zürcher Nota op.⁶ Die was gericht op een beperkte 'communicatio in sacris'- wederzijdse toelating tot de sacramenten - niet alleen op theologische maar vooral ook op pastorale gronden.

Zowel de Oud Katholieke Bisschoppenconferentie alsook het Secretariaat van de Eenheid aanvaarde deze nota. Maar voor de toepassing was instemming van de Geloofscongregatie in Rome nodig. En deze wilde opheldering op tal van punten die reeds in de commissies tot klaarheid waren gebracht zoals over de sacramenten. Nadat de Rooms Katholieken episcopaten in de landen waarin de dialoog plaatsvond opheldering hadden gegeven, gaf uiteindelijk de Congregatie in 1972 – vier jaar later dus - ⁷ toestemming de Nota in werking te stellen. Men ging aan de slag met toepassingsregels die echter voor in werking te komen aan Rome moesten worden voorgelegd. En daarbij kwam een struikelblok aan het licht ⁸: de voormalige RKpriesters die in Duitsland toegetreden waren tot de Oud Kath.Kerk. Dit bracht opnieuw een vertraging in de toepassing van de Nota met zich mee. Daar toepassing van de Nota en de dialoog naar de mening van de deelnemers met elkaar samenhangen, liepen op den duur door die vertraging de gesprekken met name in Duitsland en Nederland tussen 1975 en 1980 vast. De Zwitserse commissie ging nog ging nog tot 1990 door en stelde belangrijke consensusstukken over de verhouding van de lokale tot de universele kerk en het blijven in de waarheid vast.⁹ De stagnatie duurde tot 1996 toen op initiatief van de Raad voor de eenheid een regeling werd voorgesteld voor overgetreden priesters waarmee men blokkade te boven wilde komen. Dat zou een nieuwe start of voortzetting van de dialoog mogelijk maken die men op internationaal niveau wilde hervatten.¹⁰ Intussen nam in Nederland de Willibrordvereniging in 1997 het initiatief om het gesprek weer op gang te brengen hetgeen in 2002 resulteerde in het rapport " Het gezamenlijk erfgoed in vreugde delen" waarin een consensus werd vastgesteld die nadere samenwerking

mogelijk moest en kon maken. Dit gesprek vond wel met medeweten, maar niet in opdracht van de episcopaten plaats. Het rapport werd de bisschoppen toegestuurd, maar nooit heeft men van het RKepiscopaat een reactie ontvangen. Toen die uitbleef nam de Willibrord de vrijheid het rapport te publiceren.

Ook de de onderhandeling met de Raad voor de Eenheid in Rome ging verder. En daar kwam schot in toen de Duitse oud Katholieke Bisschop Vobbe met de voorzitter van de Rooms Katholieke Bisschoppenconferentie kardinaal Lehmann in 1999 een regeling trof voor het grote struikelblok: de overgang van priesters van de ene naar de andere kerk. **11**

In 2000 bezochten Aartsbisschop Glazemaker en ikzelf in het kader van het Heilig Jaar Rome. Daar hadden we een ontmoeting met de toenmalige Secretaris van de Raad voor de Eenheid, toen nog mgr. Kasper. Deze zegde toe zich ervoor in te spannen de dialoog nu op internationaal niveau weer op te vatten. **12** Na wederzijdse consultaties en informatie aan zowel de OK Internationale Bisschopsconferentie als de Raad voor de Eenheid werd in 2004 een commissie samengesteld die in Mei van dat jaar haar werkzaamheden aanving. Leden van deze commissie waren

Rooms katholieke deelnemers 13

Bischof em. Prof. Dr. Paul-Werner Scheele, Würzburg D (Co-Präsident)
 Weihbischof Johannes Gerardus Maria van Burgsteden, Haarlem NL
 (auf der 4. Sitzung vertreten durch Drs. Pieter Kohnen, Utrecht NL)
 Domkapitular Prälat Hubert Bour, Rottenburg D
 Prof. Dr. Heinrich J. F. Reinhardt, Bochum D
 Prof. Dr. Hans Jörg Urban, Paderborn D
Schriftführung:
 Msgr. Dr. Matthias Türk, Vatikanstadt

Oud Katholieke deelnemers 14

Bischof Fritz-René Müller, Bern CH (Co-Präsident)
 Prof. Dr. Jan Visser, Zeist NL
 Prof. Dr. Angela Berlis, Utrecht NL
 Prof. Dr. Günter Esser, Bonn D
 Prof. Dr. Urs von Arx, Bern CH
Schriftführung:
 lic. theol. Maja Weyermann, Bern CH (1. und 2. Sitzung)
 Drs. Peter-Ben Smit, MA; Bern CH (3. und 4. Sitzung)
 Pfr. Harald Münch, Egmond aan Zee NL (5. Sitzung)
 Pfr. Mag. Martin Eisenbraun, Salzburg A (6. bis 11. Sitzung)

15 Zij kwamen in totaal 11 keer bijelkaar en sloten na vijf jaar intensief en met vreugde samenwerken in mei van 2009 hun werkzaamheden af met het rapport

“Kirche und Kirchengemeinschaft”, waarvan U een samenvatting vindt in het te bespreken paper “Op weg naar verzoening en genezing”.

Terwijl de voorgaande commissies er voor kozen de ecclesiologische hete hangijzers aan het einde te bespreken, besloot deze commissie daar direkt mee te beginnen. Maar ook om niet primair het na Vaticanum II openliggend en zo veelbelovende pad van de Zürcher Nota op te gaan.

Zo bereikte men op grond van de zogenaamde **16**

Communio-ekklesiologie al spoedig een consensus. Dat was ook te danken aan de gevolgde methode van de gedifferentieerde consensus.**17** Deze gaat uit van een basisovereenkomst in het geloof enerzijds en een theologische uitwerking in de verschillende kerkelijke tradities anderzijds. Daarmee wordt bereikt dat op grond van een actuele fundamentele consensus de nog resterende verschillen hun kerkscheidend karakter verliezen. Met betrekking tot het kerngeschil namelijk dat van het pauselijk primaat heet het nu in het rapport” **18** *Als de paus niet uit de communiostructuur wordt losgemaakt, dan hoeft het de op het eerste Vaticaanse Concilie geformuleerde leer over het primaatschap van de paus in tegenstelling tot vroeger niet meer het gewicht te hebben van een meningsverschil dat oorzaak van scheiding is”.*

Dat neemt niet weg dat er nog wel vragen zijn die mijns inziens niet alleen het verschil tussen rooms en oud katholiek betreffen,**19** maar meer passen bij het karakter van een familieruzie zoals het rapport de verhouding tussen beide kerken typeert. Immers ze duiken met regelmaat op in de interne rooms katholieke discussies. Zoals die van **20** de verhouding lokale en bovenlokale kerk,**21** waardering van de Mariadogma’s, **22** wijding van vrouwen en kerkrechtelijke vragen **23** zoals die van het verplicht celibaat. Maar van belang is dat op het punt van de plaats en functie van het primaat – een kerngeschilpunt – nu overeenstemming bestaat. In dat opzicht is er wel degelijk wat verandert tussen beide geloofsgemeenschappen zoals Glazemaker en ik in 1956 voorzagen.

Jan Visser.